

De Sprooch-Virus

Sécher huet eng Zort vu Bierger et fir dës Zäit net grad liicht: eis **Krunnemécken**; do denkt ee jo bal u „**Coronamécken**“; fir si dann eng Zort vu ... Matleed. Et gëtt elo ower och nach Leit, an deenen hirer Plaz een – éierlech gesot – net esou gär giff sinn: Alleguer déi Verantwortlech, sief dat op gesondheetlech Plang oder an enger politescher Fonctioun ... och wa mir alleguer wéissten, **wéi een et besser kënn maachen; dajee alt.**

Absolutt flott ass engem – nieft dem Fong vun der Saach – opgefäl, datt eis Sprooch op eng sympathesch Fassong zu Wuert komm ass: Déi 100 000-fach Publikatioun, déi „de Staat“ an d'Haiser verdeelt huet, guff net nëmme „nieft dem Franséischen, Däitschen, Portugiseschen an Engleschen opgesat, mä **och an der Haaptsprooch vum Land.** Dat kënn ee bal als positive „Virus“ fir d'Lëtzebuergesch kucken, e bëssen esou wéi dee positive Virus vun der Solidaritéit, déi sech an dësen „hänkegen“ Zäite weist.

Mir hu vru ronn 50 Joer domat ugefaang, eist Land, eis Heemecht, mam Virus vun eiser Sprooch ze „infizéieren“, ower net als „Infektioun“ am Sënn vun enger „Entzündung/Inflammation“, mä als Verbreedung vun engem Kulturstéck, dat de Charakter vun eise Klange Staat ausmécht. Dat Ganzt ass mat butzegen Actiounen ugaang, souzesoe klengen „Tricken“. Net iwver d'Schoul, mä mat Mëttele, déi een éischer bei de „Marketing“ kënn klasséieren: Annonce vun all Zort op Lëtzebuergesch; Uertschafts- a Stroossennimm; Honnerte vu sougenannte „pragmateschen“ Emissiönerchen um Radio an iwver d'Press. **Lues a lues huet déi positiv „viral“ Manéier sech bei de Leit erageschlach – net onbedéngt „wëssenschaftlech!“** – an et 1984 mat eise Sproochgesetz op eng Zort „Féiwer“ bruecht, dat wéi jidder „Hëtzt“ jo bekannterweis an ee Gléck net nëmme Schlechtes un sech huet. Wie Kanner gezillt huet, dee weess, datt si dacks no engem Féiwerspronk „e Saz“ beim Wuesse maachen. Haut kënn mir behaupten, datt **d'Lëtzebuergesch eppes wéi eng „Lëmmelszäit“ hanneru sech huet** an zimlech erwuesse gëtt. Et geet net nëmme méi em en etlech braver Spréchercher a Gedicht-ercher; eng ganz Literatur ass amgang eis Sprooch aus de Kannerschong erauswuessen ze dinn. Op offiziellem Plang ass am deem schappegen „Heeschekand“ eng wibbeleg „Persoun“ ginn, déi ëmmer méi verstänneg a verständlech gëtt. Wien hätt dann z. B. „an der Zäit“ un e „Regierungscommissariat“ geduecht ... och nëmme dovun gedreemt?! Als „offiziell“ ass et nëmme e Wutz vum „Institut grand-ducal“ fir eis Sprooch ginn, deen (op gutt Däitsch gesot) „beinahe unter Ausschluss der Öffentlichkeit stattfand“, bei allem Respekt fir d'Aarbecht, déi en opweises hat. Dann en „Zentrum fir d'Lëtzebuerg Sprooch / ZLS“ ... dat wier eng sproochlech Fatamorgana fir äis aner Sproochmatters gewiescht, grad ewéi **d'Lëtzeburgistik als Fakultéitselement op eiser UNI** net ze vergiessen, déi esou eppes wéi déi iewesch Couchelack op deem Ganzen ass ... mä éierlech: Wou wiere mir da mat deem ganze Sproochgebit ouni ... dräimol dierft dir roden!

Deemno kann **d'Actioun-Lëtzebuergesch 2021 hire 50. Gebuertsdag** vläicht mat enger Grimmelfeier feieren. An dat wäerte mir och maachen!

Fräistouss?

Et ass natierlech **eng prima Saach, datt den Här Dr. François Conrad sech mat eiser Sprooch – eine „Boomsprache“, wéi hien se nennt – um Gebitt vum Football ofgëtt**, an zwar op „wëssenschaftlech“ Plang... wat dat „wëssenschaftlech“ hei dann och heescht. Hei an eiser KLACK gëtt et dann och eng Zort „Wëssenschaft“ fir/iwver eis Sprooch; oder wéi soll ee ronn 1 500 KLACK-Artikelcher, 500 RTL.LU – „Agrëff“ oder 2 400 Radio/TV-Emissiounen iwver/em d'Lëtzebuergesch da soss „wëssenschaftlech“ nennen? Wéivill grouss geschriwwen Titelen wieren dat ginn?

Huet dat „Footballs-Lëtzebuergesch“ dann elo – jo oder neen? – eppes mat WËSSEN, also mat „Wëssenschaft“ ze din?

Fräistouss? Jo. Mä vun engem „coup franc“ héiert ee kee Lëtzebuergesch schwätzen; dat schéngt engem mat de Krauselen erbäigezunn ze sinn. Et schwätzt hei och kee vun engem „Penalty“; dat ass nun emol eiser typescher „Eeletter“, oder Eeletter een; wéi ass et mam „Back“ oder mam „Zentervir“, „Zenterha(l)“, mat der rietser/Lénker Band? Dës Froerei dann e wëssenschaftlech Lack ginn? Naja. Da soll och emol een higoen, an **eis Sprooch vum ganze Sportgebit zerguttst op de Leescht huelen**, déi an enger flotter Brochure erausginn... an eise Sportreporteren se an de Rucksack stiechen. Wier dat dann elo „Wëssenschaft“... oder ganz einfach „Pragmatik“, dat mécht besser wéi „Praxis“, gellid... oder solle mir vu „Soziopedagogik“ schwätzen. A wéi wier et do mat engem Diplom? Vläch, nom Michel Rodange am „Reener“, engem butzen „Diplémchen“. 😊

Maja,

Da probéiert emol (op Däitsch/Franséisch) ze iwversetzen, an ärer Noperschaft wier soss näischt wéi „Beschass“, si hätten an engem Stéck „Rapp a Klapp“, si hätten sech matenee wéi d'Huertkreimer. Eise „*Kaméidi*“ huet net onbedéngt mat enger Theaterbühn ze dinn, och wann et dees mat *Zodi a Rämädämi* heinsdo aus Jalousie hannert dem Rideau gëtt. „Gebuteks“ kann et och ginn, wann der zwee sech „zermaulen“, et sief dann, si giffen sech erëm „erkréien“, wann et „duergeet“ mam „Gejälz“.

Dir gesit, datt eis Sprooch sech op dësem „sentimentale“ Plang net brauch hannert „Héichsprooch“ ze verstopen. 😊

vum Lex Roth

En Dijelkuch?

A watterdäiwel ass dann dat? Och de Frënd Willy Allamano hat dat net „drop“. Ower den Dijel ass nach net dout, well et gëtt jo ower nach Leit, déi „**Gréiwegromperen“ um Dësch** hunn. Apaart an dëser „gekréinter“ Zäit wier dat souwisou emol rëm keng schlecht Iddi: Gromperen einfach kachen (vläch mat engem Küb aplaz Salz am Waasser); ofschëdden a „gegreefte“ Speck mat enger Pouz Kaffi driwwer maachen ...

En Dijel? Dat sinn déi **gosse Kasserollen**, an deenen de Speck schéi lues (net ze waarm) ausgelooss gëtt; et krut/kritt een déi an alle Moossen, esou, datt sech an déi méi grouss, wéi an eng Pan, och e Kuchendeeg tässele léisst; firwat net? Mä kennt dir den Ausdrock „eng op den Dijel kréien“ oder d'Adjektiv „dijelech“ fir <zerguttst, tiptop, just mooss>? De Willy huet en elo zu Hengescht um „hard-disk“. 😊

De „Friemen“

Dat ass am Fong déi **wuertwärtlech Titel-Iwwersetzung vum ETRANGER**, dem moderne Klassiker vum Albert Camus sengem bekanntste Buch; **LA PESTE** ass natierlech méi aktuell, ower den ETRANGER ass méi „philosophesch-dicht“. Fir den Ament ass en och op Lëtzebuergesch um Leescht. LA PESTE kënn hannendrun. Einfach ass dat net, ower et léisst sech och weisen, datt eis Sprooch sech mat op d'mannst 45 vun deene 50 Iwwersetzungen vun dësem Weltliteratur-Wierk moosse kann ... natierlech kann/soll och kritiséiert ginn 😊. Wäit iwver 1 000 Master- an Dokteerarbechte gëtt et iwver dësen 160-Säite-Roman; do kréien natierlech bei villen d'Fléi nach d'Lais gesicht; alle Moleküle ginn d'Viren erausgekëddelt ... sou datt et heiansdo **Krämpes kascht, de Bësch vun elauter Beem nach erëmkennen**. Dat ass an eiser klenger, mä direkter Sprooch net de Fall. Dir wäert dat an e puer Méint matkréien, wann DE FRIEMEN – am Fong „de Gelungenen/dee fir sech/keen ewéi déi aner (d'Leit)“ – a LA PESTE (d'Pescht) an de Bicherbutteker leien.

Bitte mehr Deutsch?

Natierlech ass **e Lëtzebuergesch, dee géint d'däitsch Sprooch ass ... laanscht den Dill**. Iwregens ass ewell souguer dësen Ausdrock knapps op Däitsch iwversetzbar; op Franséisch ower „à côté de la plaque“! Gelungenerweis sinn der esou sëlliche **géint „dat zevillt Franséisch“ am Lëtzebuergesch**. D'Ursaach ass kloer: Hirt Franséisch ass en Heeschekand, an déi däitsch TV-Programmen hunn eis Stufen iwverschwämmt; **d'Däitscht huet äis kritt!** Loosst mer do dach éierlech sinn. Iwregens kann ee sech och an deem Sënn mat iwverflësseger Bretzerei op Englesch auserneeetzen.

Huet emol bei deenen, **déi de Fouss net aus deer däitscher Schinn kréien**, nëmme dat total iwverflëssegt „lecker“, aplaz genesseg/geschmëcheg – wat maache mir mat enger *Unzuel* (Zuel)? – firwat gëtt et dann op eemol elo „*Undrang*“ (Gedrëcks) vrum Bäcker? – wat soll dee voll-däitsche „*Virdergrond*“ (virbäi/virop)? – dat ass dach just eng Saach vun ...dir kënn wielen. 😊

Dees gëtt et leider maandelweis; mä leider hunn eis Leit vum LOD den Hank, deer fauler Äppel zevill an de LOD-Kuerf ze tässelen ... an da gëtt „gemengt“, dat wier „offiziell“. Ass et ower net esou einfach.

Elle Wieder ...

Esou wéi an alle Sproochen gëtt et **och an eiser deer ellener/schroer Ausdréck**. Si sinn ower, grad ewéi vun do a vun hei erfert, net onbedéngt iwversetzbar. **Déi „fein“ Fransousen hunn et apaart op de „CON“ ofgesinn**, an zwar mat hire spezifische Varianten: „Con“ als Substantiv, Adjektiv; do ass einfach eppes „con“; de „connard“ huet allméiglech Bedeitungen; d'„connasse“ ass och net rar, grad ewéi „connereie“ ... mä dann **iwversetzt dat emol eeriicht op Lëtzebuergesch oder Däitsch ...** a geheit engem et dohinner ... net auszedenken!

D'Anglophone schéngen hires graffe „fucking“ a „fuck“ net ëmmer genuch ze kréien; „shit“ a „bullshit“ huet och en héige „Stellewert“, vu „merde“ a „merdeux“ am Franséischen emol net ze schwätzen.

A bei äis? Do si mir ower mat „Fatzert, Drecksak, Knaschert, Topert, Sabbeler, Schnëssert, Tuddeler“ **zimlech brav, gellid** ... esou guer wa bis elo net all Aa...lach dat iwverluecht huet. 😊

Erëm an erëm an erëm

Mir haten äis hei ewell dacks **mat deem d'meescht absolutt iwverflëssegen „zréck“** (-kommen, -ginn, -droen, -fueren, -goen, ...), fir dat d'Lëtzebuergesch deen däitsche Gebrauch absolutt net brauch ... a woumat mir **eiser Sprooch muttwëlles vill „Speis“ tëscht hiren Zillen erauspiddelen**.

Wann een déi Saach e bësse méi genee kuckt, da fënnt een hei Elementer, déi am Lëtzebuergesch un seng **franséisch Säit** erënneren. Do gëtt et dee „Préfixe <re>“ fir eng Wiederholung unzemelden (rapporter, revoir, ramener, revenir, rendre ...). Mir hunn **eist <rëm> bei „erëmkommen, erëmginn, erëmbringen, erëmkréien, erëmhuelen“** ... An da gëtt et an eiser Sprooch am selwechte Sënn eng „Préfixe-Spezialitéit“ mat „hannescht“; do si mir am Däitscheren, wann et em d'Etymologie („Herkunft“) geet, ower et besteet nun emol; probéiert et mat deene klengen Beispiller hei uwendrun.